Ulakbilge
Sosyal Bilimler Dergisi

BAB-I ÂLİ RESSAMLARININ SON TEMSİLCİLERİNDEN: CEMAL AKYILDIZ

Açelya Betül Gönüllü

Doç. Dr., Düzce Üniversitesi, acelya.gonullu@gmail.com, ORCID: 0000-0002-9336-617X

Gönüllü, Açelya Betül. "Bab-ı Âli Ressamlarının Son Temsilcilerinden: Cemal Akyıldız". ulakbilge, 83 (2023 Nisan): s. 305–317. doi: 10.7816/ulakbilge-11-83-01

ÖZ

Trabzon'da 1932 yılında doğan Cemal Akyıldız, 1950'de basın-yayın dünyasının kalbi Babıali'de çalışmaya başlar. İllüstratör ve hattat olarak çok sayıda eser üreten Akyıldız'ın, Babıali ressamlığından Cumhurbaşkanlığı ressamlığına dek uzanan zengin bir sanat yaşamı olmuştur. Akyıldız; Anadolu, Balkanlar ve Orta Asya'da bulunan Türk tarihinin önemli mimari yapılarının ve Atatürk portrelerinin ressamı olarak bilinir. En görünür olan ve alamet-i farikam dediği eseri, uzun yıllar ilköğretim karnelerinde kullanılan Atatürk portresidir. Böylesi önemli çalışmalar yaparak Türk kültür ve sanatına dair çok sayıda değerli eserler bırakmış olan Akyıldız hakkında, ne yazık ki bilimsel literatüre geçmiş bilgi bulunmamaktadır. Bu nedenle literatür taramasının video kayıtlarından, gazete ve haber sitelerinden yapılma zorunluluğu, bu araştırmanın sınırlılığını oluşturur. "Söz uçar, yazı kalır" anlayışıyla bu çalışmanın amacı; sadece Akyıldız'ın sanat hayatını incelemek ve bilimsel literatürde yer almasını sağlamak değil, aynı zamanda COVID-19 Pandemisi ile sessiz sedasız aramızdan ayrılan grafik tasarım tarihimizin son Babıali ressamına bir vefa borcudur.

Anahtar Kelimeler: Atatürk portresi, Babıali ressamı, Cemal Akyıldız, gravür, illüstrasyon, mimari illüstrasyon

Makale Bilgisi:
Geliş: 13 Şubat 2023 Düzeltme: 19 Mart 2023 Kabul: 22 Nisan 2023

© 2023 ulakbilge. Bu makale Creative Commons Attribution (CC BY-NC-ND) 4.0 lisansı ile yayımlanmaktadır.

Giriş

Babıali [e. Bab-ı Âli], Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanına kadar Osmanlı Devleti'nde sadaret sarayı [başbakanlık], "dâhiliye ve hariciye nezaretleri [İçişleri ve Dışişleri bakanlıkları] ile Şûrayıdevlet [Danıştay] dairelerinin bulunduğu yapı" (TDK) olarak, Cumhuriyet'in ilanından sonra ise İstanbul Valiliği olarak kullanılmıştır (İstanbul Ansiklopedisi c.11:1746). Babıali adlandırması, II. Mahmut zamanında dilimize yerleşmiştir. Aydınlar arasında "Bâb-ı Âsafî" halk arasında ise "Paşakapusu" denilmektedir (İstanbul Ansiklopedisi, c.11:1746). Babıali muhiti, Babıali caddesi olarak adlandırılmışsa da 1934 yılında güncellenen Belediye Şehir Rehberinde "Vilayet konağının köşesine kadar olan kısmına Ankara caddesi adı verilmiş"tir (İstanbul Ansiklopedisi, c.2:863). Gündelik yaşama dair sıradışı bilgileri ile İstanbul Ansiklopedisi'nin yazarı Reşat Ekrem Koçu, 1959 tarihli 2. cildinde, bu caddedeki dükkanları, bina numaraları ile tek tek sayar. 1870'lerden itibaren bu caddede çok sayıda matbaa, gazete, kitabevi, kırtasiyeci, klişeci, ciltçi gibi basın-yayın dünyasına dair sektör erbapları yer almaya başlar (İşli ve Durmaz, 2013:13). Babıali, Koçu'nun ifade ettiği gibi; İstanbul basınının beşiği, bir politika kanalı, bilginler, düşünürler, yazarlar, sanatçılar güzergâhıdır (İstanbul Ansiklopedisi, c.2:862). Böylece Babıali, bir caddenin ötesinde, bir kavram, adeta bir okul haline gelmiştir. Bu anlamda, Türk grafik tasarım tarihi, Babıali ressamlarının tarihi ile başlar denilebilir.

Babıali'de, yani basın-yayın sektöründe çizerler; ilan, ambalaj, afiş, logo, kaligrafi gibi pek çok kategoride tasarım yapmaktaydılar. Bu kategorilere özgü uzmanlaşmanın gerektirdiği illüstratör, grafiker, tasarımcı gibi meslek sınıflarının ve sıfatlarının henüz oluşmadığı dönemlerde, bu çizerlere ressam sıfatı verilmekteydi. Bilgisayar teknolojisinin olmadığı, matbaanın ise iptidai olduğu 1950'li yıllarda Babıali ressamı olmanın anlamı, tasarımın bu geniş skalasında seri üretim yapmak demekti. Bu dönemler, sanayinin gelişimiyle basında ilan ve reklamın artmasıyla ressamların da sürümden kazançlarının arttığı zamanlardı. Dolayısıyla Babıali ressamı, talebin sürekli arttığı bir mecrada hızlı ve çok sayıda arz sunmak durumundaydı. Biraz da bu nedenle kimi Babıali ressamı, grafik tasarım tarihinde anonimleşip görünmez hale gelmekteydi. Babıali ressamı olmak, kelimenin tam anlamıyla bileğinin hakkıyla kazanmak demekti. Bu çalışmada, Babıali okulunda bileğinin hakkını veren nice ressamımızdan biri olan Cemal Akyıldız'ın, Babıali ressamlığı ile başlayıp Cumhurbaşkanlığı ressamlığına dek uzanan zengin sanat yaşamı incelenmekte, çalışmaları, grafik tasarım unsurlarına göre değerlendirilmektedir.

Cemal Akyıldız'ın Babıali Hayatı

Cemal Akyıldız, 1932 yılında Trabzon'un Of ilçesinde doğmuştur. Okuma-yazmaya başlamadan resim çizmeye başlayan Akyıldız, henüz ilkokul yıllarında resim sanatında ilerlemeyi ideal olarak benimser (GMK, 2019). Bu ideali gerçekleştirmek arzusuyla 1949 yılında İstanbul'a giderek (Aykut, ty) İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi resim bölümüne girer. Ancak, kendi deyimi ile akademide sükûtu hayale uğrar (GMK, 2019; T.C. İstanbul Valiliği, 2019). Bunun nedeni, akademinin Batı sanatı anlayışında eğitim vermesidir. 50'li yıllar, dünyada modern resmin hâkim olduğu yıllardır. Oysa Akyıldız için "resim sanatı", klasik olan resimdir. Akyıldız, lise dönemindeki öğretmeninin tavsiyesine uyarak Akademi'nin dışındaki sanatçıların atölyelerinde çalışır. İbrahim Çallı, Hikmet Onat, İhap Hulusi gibi usta ressamların atölyelerine katılır (GMK, 2019). Çallı ve Onat Batılı, izlenimci bir üsluba sahiptir (Gönülal, 2005). İllüstrasyon sanatında usta olan Hulusi ise realistik üslupta çalışmaktadır. İhap Hulusi'nin diğer ressamlardan farkı, reklam sektöründe faaliyet göstermesidir. Akyıldız ise Anadolu'da gazetelerin, resimsiz ve sadece siyah-beyaz yazılı ilanlardan ibaret olması nedeni ile basın-yayın sektöründe resim sanatının bir yeri olduğunu ancak İstanbul'a geldiğinde fark eder. Reklam sektörünün klasik resim ve desen bilgisine hâkim ressamlara ihtiyaç duyması ise Akyıldız'ın ilerleyeceği yolu ona gösterir. Böylece Akyıldız, Türkiye tarihinde ilk canlandırma/çizgi film kursları gerçekleştiren (Türker, 2011:235) ve 1930'lu yıllarda Şehir Tiyatroları'nın dekorları ile meşhur olan (Akçura, 2007) İstanbul Güzel Sanatlar Akademisi Profesörü Vedat Ar ile kardeşinin Babıali'deki reklam atölyesinde çalışmaya başlar. 1948-1970 arasında faaliyet gösteren Prof. Vedat Ar'ın Filmar reklam ajansı, 300'den fazla reklam filmi yapmıştır (Şentay, 2009). Akyıldız, Vedat Ar'ın akrabası Cahit Ayaskan'ın Babıali'deki atölyesinde bu firma adına çok sayıda eser üretir. Burada ürettikleri çalışmalara ajansın imzası atılmaktadır. Nadir sayıdaki eserine, "Cemal" imzasının atılmasına izin verilir. Akyıldız'ın en çok feyz aldığı sanatçı; klasik resim ve kaligrafi sanatında usta olan Cahit Ayaskan olur. İki sene boyunca Ayaskan'ın atölyesinde çalışan Akyıldız, 1951 yılında, henüz 19 yaşında, Cağaloğlu'nda, Ankara caddesinde, Valiliğin karşısındaki bir binada kendi atölyesini açar. Artık bir Babıali ressamı olarak kendi atölyesinde kaligrafi çizer, illüstrasyon ve grafik eserler üretmeye başlar (GMK, 2019).

Akyıldız'ın atölyesini açtığı 50'li yılların ortaları, Türkiye'de sanayileşme ve modernleşmenin hız kazandığı zamanlardır. Dolayısı ile artan imalat sanayinin ürün ve hizmet ilanlarının gazetelerde en çok yayınlandığı dönemlerdir. Babıali'nin bu hareketli dönemlerinde, ressamlar iyi ücretlerle çalışır. Akyıldız çok sayıda imalat ürünlerinin, ilaç ambalajlarının illüstrasyonu ve hat çalışmaları ile sinema afişleri ve film jeneriği yazıları yapar. En uzun soluklu çalışmasını ise Varlık Yayınları için gerçekleştirir ve 2 binin üzerinde kitap kapağı tasarlar. Anadolu'da matbaa endüstrisi iptidai bir teknoloji ile çalışmakta olduğundan baskı için klişe çinko levhalar İstanbul'da çinkograflarda hazırlanır. Akyıldız, Anadolu'dan gelen klişe isteklerine uygun kompozisyonlar çizerek çinkograflara klişe hazırlatır ve ardından Anadolu'daki matbaalara geri gönderir (GMK, 2019).

Matbaa teknolojisinin henüz gelişmemiş olması, renkli baskıların da zahmetli bir şekilde yapılmasını gerektirir. Renk ayrımı yapamayan matbaalar için renk sayısı kadar tıpkı kopya çizim ve farklı tek renk uygulama hazırlanır. Bu teknikte örneğin 4 farklı renk için aynı çizimin 4 farklı renkteki versiyonu klişe olarak hazırlanır ve krosları üst üste çakıştırılarak basılır. Özellikle o dönemde 70x100 cm standardında olan sinema afişleri için rapido, tarama ucu gibi aletlerle çalıştıklarından bu süreç hayli zahmetli olmaktadır (GMK, 2019). Baha Gelenbevi'nin yönettiği, Cüneyt Gökçer'in başrolde olduğu ve Münir Özkul'un da ilk filmlerinden biri olan Barbaros Hayrettin Paşa (sinematurk, t,y) film afişini (Resim.1) Akyıldız, bu teknik zorluklarla 1950 yılında tasarlamıştır.

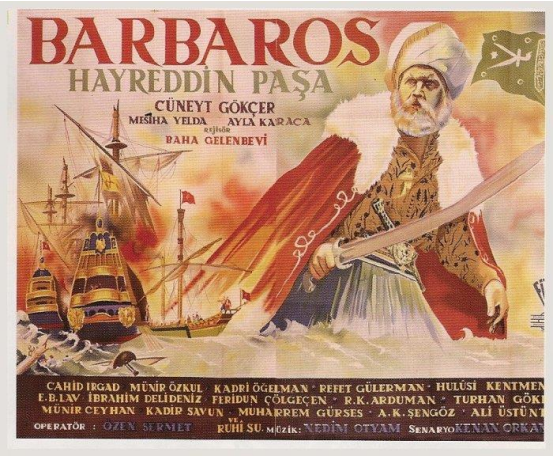

Resim 1. Barbaros sinema afişi sağda (1951) ve solda taslak çalışması, Cemal Akyıldız, 1950.

Sinema sektöründe afiş ressamı olarak yer edinen Akyıldız aynı zamanda sporcu kimliğine sahiptir. Milli güreşçidir, yüzme ve kürek sporları ile ilgilenmiştir (Resim.2). Dolayısıyla atletik görünümü sayesinde oyunculuk teklifi de alır. Barbaros sinema filminde bir savaşçı rolü verilir. Akyıldız, 18 yaşının heyecanı ile fazla aksiyon içeren, doğaçlama olarak tehlikeli hareketlerde bulununca, kaza riskinden korkularak bu filmde oyuncu olarak yer alması uygun görülmez. Ancak, Fatma Girik, Öztürk Serengil gibi dönemin ünlü oyuncularının yer aldığı başka sinema filmlerinde küçük rollerde oynama fırsatı yakalar (GMK, 2019).

Resim 2. Milli sporcu Cemal Akyıldız'ın gençlik fotoğrafı.

Akyıldız'ın Türkan Şoray gibi ünlü sinema oyuncuları ile dostluklar kurmasına (Resim.3) ve filmlerde oyunculuk yapmasına vesile olan kişi, sınıf arkadaşı olan Öztürk Serengil'dir. Kabına sığmaz, esprili ve hazır cevap kişiliği nedeni ile Giresun ve Trabzon liselerinden kovulduktan sonra aynı okulda öğretmen olan anne ve babası tarafından İstanbul'da okuması uygun görülen Serengil, Akyıldız'ın İstanbul'da ev arkadaşı olur (Özkarabekir, 2010). Çizim yeteneği de olan Serengil, Akyıldız ile birlikte atölyesinde 3 yıl ressamlık yapar (GMK, 2019).

Resim 3. Ünlü sinema oyuncusu Türkan Şoray ve Cemal Akyıldız.

Cemal Akyıldız'ın Eserleri

Akyıldız'ın çalışmalarını iki grupta incelemek gerekir. Birincisi, kendisinin bir Babıali ressamı olarak anılmasını sağlayan illüstrasyon ve hat çalışmaları; ikincisi ise gravür tarzı resimleme çalışmalarıdır. İllüstrasyon ve hat çalışmaları: Ambalajlar, gazete ilan yazıları ve resimleri, sanayi ürünlerinin çizimleri, film afişleri ve jenerikleri, kitap kapakları gibi çeşitli basılı ürünlerdir. Gazete ilanları genellikle siyah-beyaz olan çalışmalardır. İlan yazılarında kaligrafik başlık biçiminde olanları Akyıldız el ile yazmakta, küçük yazıları ise matbaa eklemektedir (GMK, 2019). Figür ya da makine illüstrasyonları ise realistik tarzda, fotoğraftan yararlanılarak çizilmektedir (Resim.4).

Resim 4. Solda şarap reklamı, sağda tıp laboratuvarlarında kullanılan bir makine tanıtım ilanı, Cemal Akyıldız.

Akyıldız'ın hazırladığı sinema filmi afişleri ve bunların gazete ilanları; illüstrasyonu en fazla kullandığı çalışmalarıdır. Gazetedeki film ilanları siyah-beyaz, afişler ise genellikle 70x100 ebatlarında, renkli ve siyah-beyaz olarak çalışılmıştır. Afiş illüstrasyonları, film içinden bir sahnenin canlandırılması ya da başroldeki oyuncunun arka plandaki bir film sekansından daha büyük bir şekilde ön planda olması gibi birden çok katmalı planlar şeklinde tasarlanmıştır. Afiş yazı başlıkları ise kaligrafik yazılmış, küçük yazılar ise matbaa tarafından basılmıştır (Resim.5).

Resim 5. Cyrano filminin gazete ilanı, Cemal Akyıldız.

Kitap kapakları alanında 35 yıl boyunca, Türkiye'nin en köklü ve seçkin yayınevlerinden biri olan Varlık Yayınları için çalışan Akyıldız, 2 binin üzerinde kapak tasarlamış, aynı yayınevinin dergisi olan Varlık Dergisi'nde de çalışmaları yayınlanmıştır. 1946 yılından günümüze dek faaliyet gösteren yayınevinin; klasikler, çocuk yayınları, anı yayınları gibi serileri mevcuttur. Varlık Yayınlarının kurucusu, edebiyatçı Yaşar Nabi Nayır ile 1950 yılında tanışan Akyıldız, Nayır'ın 1981'deki vefatına kadar birlikte çalışmıştır. Varlık Yayınları'nın kapakları; illüstrasyondan ziyade, daha çok tipografi kullanılan tasarımlardır. Kaligrafik olarak manuel çizilen farklı yazı karakterleri, farklı ebatlarda, farklı renklerde kullanılarak çeşitlilik sağlanmıştır. Zaman zaman illüstrasyon kullanıldığı görülse de bu illüstrasyonlar; fırça ile spontane çizilmiş desenler biçiminde, grafiksel bir anlatıma sahiptir. İllüstrasyonlarda kimi zaman başka ressamlara ait eserler de kullanılmaktadır. Örneğin Resim.6'daki Genç Kızlar adlı kitap kapağında,

Bedri Rahmi Eyüboğlu'nun bir çizimi yer almaktadır. Bunun yanında, motifler ile lekesel ve geometrik renkli arka planların da kullanıldığı görülmektedir (Resim.6). Tasarımların bu çizgide ilerlemesi, ayrıntılı illüstrasyonlar istemeyen Yaşar Nabi Nayır'ın tercihi olmuştur (GMK, 2019).

Resim 6. Varlık yayınları için yapılmış kapak tasarımları, Cemal Akyıldız. "Genç Kızlar" kapak resmi Bedri Rahmi Eyüboğlu.

Akyıldız, Varlık Yayınları kapaklarında hattatlığının avantajını kullanmıştır. Akyıldız bir röportajında, hat sanatını "dünyaca ünlü Hattat Hâmid'den öğrendim" diye ifade ermiştir (GMK, 2019). Son Osmanlı-Türk hattatı, 1891 Diyarbakır doğumlu Hattat Hâmid Aytaç, diğer adıyla Şeyh Musa Azmi'dir. Hâmid'in "babası ünlü biyografi yazarlarından Müstakimzâde Süleyman Sa'deddin eseri Tuhfe-i Hattâtin'de adı geçen Hattat Âdem-i Âmidî'nin torunlarından Zülfikâr Ağa'dır" (Gemici ve Deri, 2021:33). Matbaacılıkla da uğraşan Hattat Hâmid, Gülşen-i Maarif Mektebi'nde hat ve resim hocası olarak çalışmıştır (Gemici ve Deri, 2021:33). Hâmid Aytaç, özellikle 1920-1965 tarihleri arasında Türk sanatı ve kültürüne katkı sağlayan sayısız eser üretmiş (Gemici ve Deri, 2021:35) ve Akyıldız gibi pek çok hattat yetiştirmiştir.

Hattat Hâmid, Akyıldız'a Latin harflerini kesik uçlu kamışla yazmasını tavsiye eder. Akyıldız, ustasının bu tavsiyesi ile kaligrafik yazılı şiirler (Resim.7), besmeleler (Resim.8) gibi çok sayıda çalışma yapar. Sadece bu çalışmalarla sınırlı kalmayan Akyıldız, 1952'de yayın hayatına başlayan Dünya gazetesinin logotype'ını da çizer (Resim.9). 1951-1984 yılları arasında ise İstanbul Üniversitesi mezunu uzman doktorların, 33 yıl boyunca diplomalarını yazar. 80'li yıllarda matbaa ve bilgisayar teknolojisinin gelişmeye başlaması ile hattat elinden çıkan bu diplomalar da son bulur (GMK, 2019). Hattat olmasından dolayı, hassas motif çizmekte usta olan Akyıldız, günümüzde hala kullanılmakta olan hisse senetlerindeki desenlerin de çizeridir (Resim 9-10).

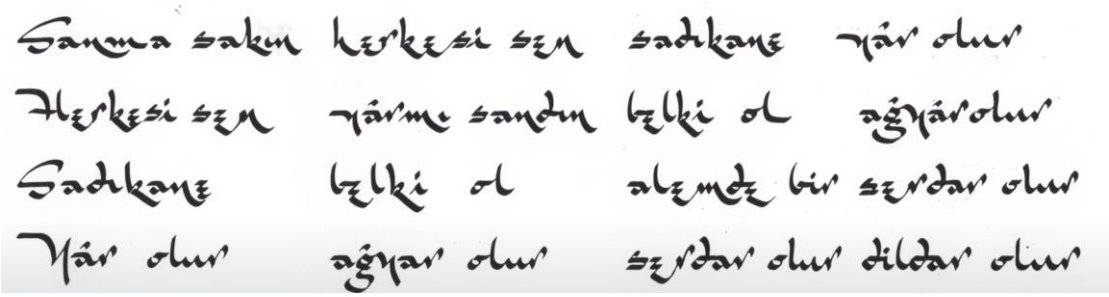

Resim 7. Kesik uçlu kamışla yazılmış, murabba tarzı şiir. Cemal Akyıldız.

Resim 8. Kesik uçlu kamışla yazılmış besmele. Cemal Akyıldız.

DÜNYA

Bursa Millî Fuarı açıldı

Ay'a hareket için sekiz gün kaldı

Astronotların dinleme devreleri sona erdi

Başbakan, Bursa, Mustafakemalpaşa ve Bandırma'da yeni tesisleri hizmete açtı ve bazı tesislerin temelini attı

«Bizim için tek hedef vatandaş huzurudur»

«1950 de batan çimentomuz bugün açtığımız fabrika kadardı»

Resim 9. Dünya gazetesi. Logotype sahibi Cemal Akyıldız, 1952.

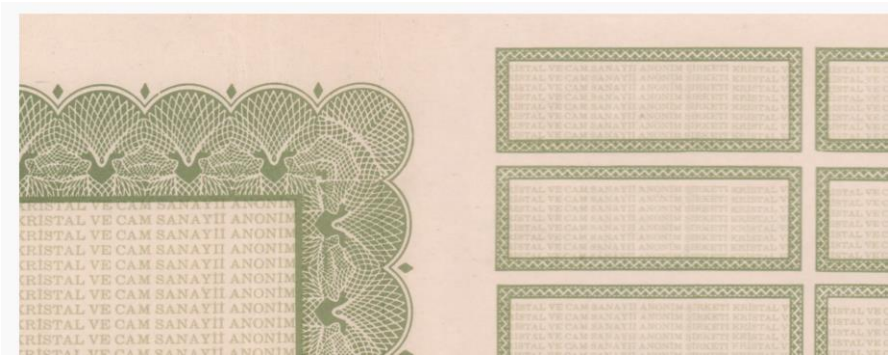

Resim 10. Hisse senedi motifi. Cemal Akyıldız.

Resim 11. Hisse senedi motifi. Cemal Akyıldız.

Akyıldız'ın Gravür Tarzı Resimlemeleri

Baskıresim sanatında "Japon imparatoriçesi Shotou'nun emriyle M.S. 762-769 yapılmış olan iki muska, tarihte bilinen en eski örnektir" (İçmeli, 1987:56, aktaran Tanır, 2017:114). Kâğıt üzerine basılı kitap formatında baskıresim sanatına dair en eski görsel kanıt ise Çince yazılmış bir Budist öğretisinin ve bir ahşap baskıresmin yer aldığı yaklaşık 5 metre uzunluğundaki tomar biçimli kitaptır. Üzerinde 11 Mayıs 868 yazan bu eser "Elmas Sutra" olarak adlandırılır (British Library, ty). Baskı teknikleri çoğaltma yapmak, kopya üretmek ihtiyacıyla ortaya çıkmış bir yöntemdir. Baskıresim tekniği yüksek baskı, çukur baskı, düz baskı ve elek baskı teknikleri olmak üzere dört grupta incelenir (Tanır, 2017:113). Gravür olarak adlandırılan baskıresim ise çukur baskı tekniği grubuna dahildir. Gravür, Fransızca "gravure/oymak" sözcüğünden dilimize geçmiştir, Türkçe "kazı resim" de denilmektedir. Gravür tekniği çinko, bakır, ahşap gibi levhaların oyulup çukur ve tümsekler oluşturularak bir kalıp hazırlanması ve boyanın bu kalıp üzerine sürülerek kâğıt, kumaş gibi malzemelerin üzerine konularak presten geçirilmesi biçiminde uygulanır (Küçüköner, 2018:68). Daha sonraki dönemlerde, metal kalıp kullanılan tekniğe, tonalite zenginliği yaratmak için aşamalı asite indirgeme yöntemi de eklenmiştir (Küçüköner, 2018:69). Baskıresim tekniği, bir resmin çok sayıda kopyasının basılmasına imkan vermektedir. Kullanılan kalıp çinko ya da bakır gibi bir malzeme olduğunda oyma kalemleriyle ince çizgiler çizerek ayrıntılı resimler yapmak mümkün olmaktadır. Gravür ressamı olarak nitelendirilen Akyıldız'ın tekniği ise aslında gravür değil, gravür tarzı resimlemedir. Akyıldız, paralel cetvel kullanmadan sadece cetvel ile (GMK, 2019) kâğıt üzerine ince uçlu mürekkepli kalem ve tarama uçlarıyla çizim yapmakta, siyah, gri ve beyaz ton değerlerini ise çizgi sıklığı-azlığı ile sağlamaktadır. Böylelikle bu resimler, ilk bakışta, gravür tekniğinde yapılmışçasına baskıresim illüzyonu yaratmaktadır. Akyıldız'ın gravür tarzı resimlemeleri iki grupta incelenebilir: Atatürk teması ve mimari yapıları resmettiği çalışmalar. Atatürk portresi denildiğinde akla gelen ilk imgelerden biri genellikle karnelerde kullanılmış olan portresi olmaktadır (Resim.12). Akyıldız 2016'daki bir gazete röportajında konuyu şöyle açıklar:

> "Atatürk'ün bıyıklı halini gösteren en fazla tanınan resmini 1954'te çizdim. Bu fotoğraf Atatürk, Meclis'teki bir oturumu izler iken, henüz Cumhuriyet daha oturmadan 1924'te çekilmiştir. Bu fotoğrafta gravür türü çalıştım. Bu resim benimle özdeşleşmiştir. 'Hayatımın en nacizane eserim veya çizdiğim resimdir' diyelim. Bu çizim ilkokul kitapları ve karnelerde zeminde vardır. Birçok yerde bu 'Alamet-i farikamdır." (Cumhuriyet, 2016).

Ancak Akyıldız'a ait olan bu resimleme, izinsiz ve telifsiz olarak o kadar çok farklı mecrada (Resim.13) kullanılmıştır ki neredeyse anonim sayılacak bir algıya neden olmuştur. Ancak, Akyıldız bir röportajında ifade ettiği gibi; "yeter ki Atatürk her yerde görülsün, hiçbir şey istemem" diyerek Atatürk'e olan büyük sevgisini göstermiştir (GMK, 2019).

Resim 12. Karnelerde kullanılan Atatürk portresi, Cemal Akyıldız, 1954.

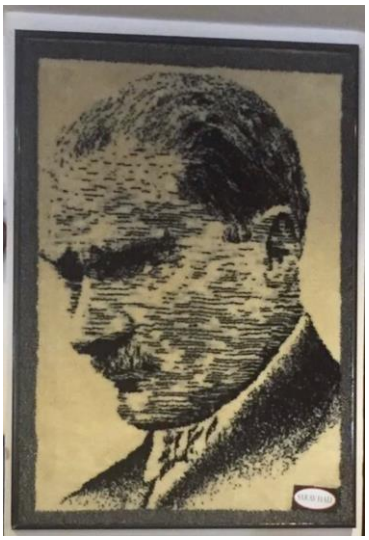

Resim 13. Akyıldız'ın izni olmadan, telifsiz olarak kullanılan Atatürk portre çalışmalarına örnekler. Solda halıya işlenmiş portre, sağda ise porselen tabak içinde.

Akyıldız 2000 yılında, Atatürk ve Kurtuluş Savaşı belgeselini çizmesi için Cumhurbaşkanlığı ressamlığına seçilir. Müzelerde sergilenmek üzere tüm Anadolu'daki savaş sahaları ve kongre binaları gibi muharebelerde önemli rolü olan mimari yapıları resimler (GMK, 2019). Ayrıca, Bakanlık tarafından yurtdışına gönderilen Akyıldız, Orta Asya'daki tarihi eserleri çizer (T.C. İstanbul Valiliği). Türk İş birliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı'nın (TİKA) Balkanlardaki Türk Tarihi Eserlerinin çizim projesi için Balkanlara da giden Akyıldız, buradan 60 eserle döner (İstanbul Üniversitesi). Akyıldız aynı zamanda, İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Araştırma Merkezi ressamı olarak da çalışır (GMK, 2019). İstanbul Üniversitesi'nin tarihi giriş kapısını (Resim.14) gravür tarzı resimlemiş olan Akyıldız, çok sayıda mimari yapı çizmiştir. Akyıldız, bu çizimler için ilk olarak yapıyı fotoğraflayarak mimariyi en iyi gösterecek olan uygun perspektifi bulmaya çalışır. Uygun fotoğrafı referans alarak çizim yaparken, yapının biçimini bozabilecek gereksiz ayrıntıları eleyerek çizer. Akyıldız, bu tür çalışmanın fotoğraftan farkını şöyle dile getirir: "Fotoğraf, bir mekânın tüm teferruatını alır. Gravür tarzı resimde ise lüzumu olmayan yerleri almıyoruz. Sadece gerekli olan yerleri çiziyoruz." (T.C. İstanbul Valiliği). Gravür tarzı resimleme üzerinde çalışma süresi mimari yapının ayrıntısına ve yapı sayısına göre değişmektedir. Örneğin 2019

yılında, vefatından bir sene önce, 87 yaşında çizdiği panoramik İstanbul görünümü çizimi (Resim.15) üzerinde yaklaşık 2 ay süresince çalışmıştır (GMK, 2019).

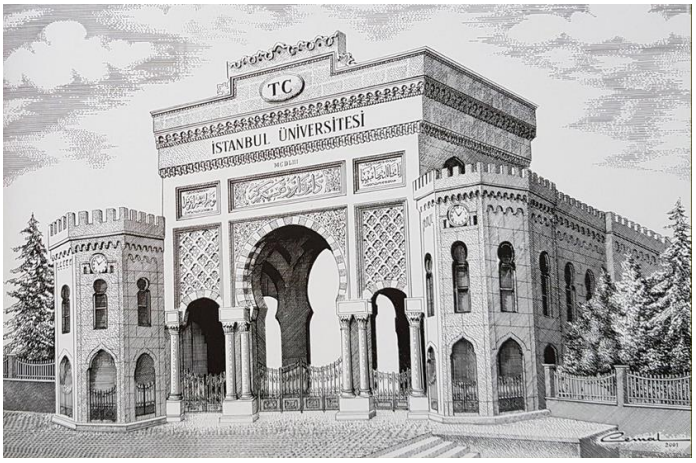

Resim 15. İstanbul Üniversitesi'nin tarihi giriş kapısı, Cemal Akyıldız.

Resim 15. İstanbul panoraması, Cemal Akyıldız, 2019.

Akyıldız, çok sevdiği ve hayran olduğu ulu önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ün vefat ettiği yine bir Kasım ayında, 21 Kasım 2020 tarihinde corona virüs nedeniyle 88 yaşında aramızdan ayrılırken (NTV, 2020), ardından çok sayıda belgesel niteliğinde kıymetli eser bırakmıştır. Akyıldız'ın gravür tarzı resimlemeleri müzelerde yer aldığı gibi sergileri de temalarına göre katalog halinde basılmıştır. Bunlardan bazıları: Yıldız Sarayı, Türk ve İslam eserleri müzesi, Trabzon tarihi eserleri ve Karadeniz konakları, Cemal Akyıldız'la İstanbul gravürleri, İstanbul gravürleri, Ressam Cemal Akyıldız'ın kaleminden Mustafa Kemal Atatürk, Resimdeki detayı fark ettiniz mi?, gravürlerle mimarlık, Türkiye'nin tarihi yapıları, Tokat tarihi yapıları, gravürlerle gönül coğrafyamız, İstanbul Üniversitesi tarihi binaları resim sergisi, Cumhuriyetimizin 86. yılında İstanbul Üniversitesi Atatürk resim sergisi, tarihi Karadeniz konakları, köşkleri ve evleri, Atatürk portreleri: Atatürk'le özdeşen tarihi yapılar: Atatürk evleri, tarihi Türk konakları ve evleri, Fetih 553.yıl dönümü: İstanbul'un tarihi yapıları ve eski Zeyrek evleri resim sergisi, Nutuk ve Atatürk'ün yaşam kronolojisi, Doğu Anadolu gravürleri, çalışmalarımın ışığı Atatürk, Milli Mücadele'nin öncü şehri Kahramanmaraş'tan Van ve Trabzon'a uzanan kardeşlik köprüsü…vd. olarak çok sayıda eser kataloğu sıralanabilir.

Sonuç

Basın-yayın dünyasının kalbi olan Babıali'de, 1950 senesinde çalışmaya başlayan Cemal Akyıldız, eskilerin tabiri ile velûd bir ressam olmuştur. Reklam ilanları, ambalaj resimlemeleri, hat çalışmaları, diploma yazıları, logo tasarımları, hisse senedi motifleri, sinema afişleri, film jenerik yazıları, vb. gibi çok sayıda çalışmalarla, Babıali okulu terbiyesiyle kendisini geliştirmiş bir sanatçıdır. Hat sanatını, bu sanatın değerli temsilcisi son Osmanlı-Türk hattatı Hâmid'den öğrendiğini ifade etse de diğer gravür tarzı çalışmalarında kendi çabaları ile kendi yarattığı sanatın ustası olmuştur denilebilir. Akyıldız, gravür tarzı resimleme tekniği ile kimyasalları aradan çıkarmış olmakla birlikte baskıresimden farklı olarak eserin

orijinal tek kopyasını üretmiş olmaktadır. Çoğaltmalar bu eser üzerinden kopya olarak devam etmektedir. Bu nedenle bu çalışmaları gravür değil, gravür tarzı illüstrasyon/resimleme olarak adlandırmak uygundur. İlköğretim karnelerinde yer alan Atatürk portresi ile hafızalara kazınan Atatürk temalı çok sayıda resimleme de yapan ve Cumhurbaşkanlığı ressamı unvanı alan Akyıldız, Anadolu'nun neredeyse her bölgesiyle birlikte, Balkanlar ve Orta Asya'daki Türk kültürüne ait tarihi mimari eserleri gravür tarzı resimlemiştir. Bu yöntem ile çalışarak, bu temalarda bu kadar değerli ve çok sayıda eser üreten başka bir ressam/illüstratör olmamıştır. "Espri sanatçının gıdasıdır" düsturu ile eli kalem tuttuğu vakitten 2020 yılında, COVID-19 salgınında vefatına dek geçen sürede durmaksızın üretmiş olan Akyıldız'ın, Türk sanatına ve kültürüne eserleri ile katkısı önemli bir yere sahiptir. Bu çalışmanın literatür taramasında Akyıldız üzerine, sergi katalogları haricinde tüm kaynakların kendisi ile yapılmış röportajlar ve kısa belgesel haberlerden oluştuğu tespit edilmiştir. Dolayısı ile bu çalışmanın sınırlılığı olarak, kaynakların çoğu bu video kayıtlarından oluşmaktadır. En yararlı ve geniş kaynak video ise Grafik Tasarımcılar Meslek Kuruluşu'nun [GMK] sohbet serisinin altıncısı olarak grafik sanatçısı Ferhat Meşhur moderatörlüğünde 2019 yılında gerçekleştirilmiş olan kayıttır. Akyıldız'ın röportajlarında bahsettiği eserlerin ve kişilerin izi sürülerek araştırma genişletilmiş ve doğrulanarak aktarılmaya çalışılmıştır. Grafik tasarım tarihinin öncüleri olan, ancak kimi zaman anonimleşerek görünmez oyuncular haline gelen/getirilen Babıali ressamlarının sanat yaşamlarına dair yazılı bilgilere ulaşmak genellikle kolay olmamaktadır. Dolayısıyla, Türk sanat ve kültür tarihine değerli eserlerle katkı sağlamış Akyıldız'ın da hiçbir bilimsel yazılı kaynakta yer almadığı görülerek "söz uçar, yazı kalır" anlayışıyla, bu çalışmayı gerçekleştirme gereği doğmuştur. Nihayetinde bu çalışmanın en önemli ve asıl amacı; geleceğimize belgesel niteliğinde yüklü ve değerli bir miras bırakan son Babıali ressamımız Cemal Akyıldız'a dair yazılı bir kaynak üreterek literatüre katkı sağlamakla birlikte, saygı ve şükranlarımızı sunmak olmuştur.

Kaynaklar

Tanır, Kaynar Ayben. "Baskıresim Eğitimine Yönelik Atölye Dışı Öğrenme Ortamları ve Öğrenme Materyalleri: Bir Eylem Araştırması Örneği," Yedi: Sanat, Tasarım ve Bilim Dergisi 17, (2017): 111-131.

Gemici, Nurettin ve Deri, Mehmet. "Hattat Hamid Aytaç'ın Hayatı ve Şişli Camii'ndeki Hat Eserleri." İslami İlimler Dergisi, 16.2 (2021): 31-54.

İstanbul Ansiklopedisi. Koçu, Reşat Ekrem (1959). "Ankara caddesi" maddesi c.2:862-863.

İstanbul Ansiklopedisi. Koçu, Reşat Ekrem (1971). "Babıali" maddesi, c.11:1746.

İşli, Emin Nedret ve Durmaz, Ömer. "Babıâli'nin Ressamları: 'Zanaat'tan 'Tasarım'a Geçişin Aktörleri" İstanbul'da Zanaat dosyası, 1453 Dergisi.18. (2013): 10-16.

Küçüköner, Mustafa. "Ani'deki Selçuklu Yapılarının Gravür Resimleri". Konya Sanat Dergisi. 1 (2018): 66-79.

Türker, İbrahim Halil. "Canlandirma"nın Tarihçesi ve Türk Canlandırma Sanatı. İnönü Üniversitesi Sanat ve Tasarım Dergisi, 1.2 (2011): 227-241.

İnternet Kaynakları

Akçura, Gökhan. (2007). Arşivden Seçmeler. İclal Ar-Kızıl Saçlı Soprano. https://web.archive.org/web/20200830151022/http://gokhanakcura.blogspot.com/2007/10/kizil-sali-soprano-iclal-ar.html. Erişim 14.04.2023

Aykut, Aylin. Kültür Ocağı Vakfı-KOCAV. https://www.kocav.org.tr/2022/08/24/gravur-sanatcimiz-cemal-akyildiz-vefat-etti/ Erişim 12.04.2023

British Library, "Printing Landmarks." https://www.bl.uk/british-library-treasures/articles/printing-landmarks. Erişim 18.04.2023

Cumhuriyet Gazetesi. Gravür Sanatçısı: Karnelerdeki Atatürk, Alamet-i Farikamdır. https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/gravur-sanatcisi-karnelerdeki-ataturk-alamet-i-farikamdir-628439#photo-6 (9 Kasım 2016) Erişim 12.04.2023

GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 12.04.2023

Gönülal, Özand (2005). Sanat Teorisi. İbrahim Çallı. http://www.sanatteorisi.com/?sayfa=Makaleler&icerik=Goster&id=2549&t=ibrahim-calli-1882-1960. Erişim 20.04.2023

İstanbul Üniversitesi, "Cemal Akyıldız'ın Gravürleri Balkanlarda Sergileniyor" https://www.istanbul.edu.tr/tr/haber/cemal-akyildizin-gravurleri-balkanlarda-sergileniyor. Erişim 12.04.2023

NTV. "Resim ve gravür sanatçısı Cemal Akyıldız hayatını kaybetti." (21.11.2020). https://www.ntv.com.tr/sanat/resim-ve-gravur-sanatcisi-cemal-akyildizhayatini-kaybetti,-L44EhL-tkyXbZO7TfxOZw. Erişim 25.03.2023

Özkarabekir, Cengiz, yön. Tek Başına- Öztürk Serengil Belgeseli. Habertürk, (2010). https://gazetemustehak.com/video-8-yasinda-izledigi-kovboy-filmlerinin-hayallerine-dalan-o-filmlerin-kahramani-olan-ozturk-serengilin-hayat-hikayesi/ Erişim 15.04.2023

SinemaTürk, Barbaros Hayrettin Paşa. https://www.sinematurk.com/film/2049-barbaros-hayrettin-pasa. Erişim 12.04.2023

Şentay, Bülent (2009). Türkiye'de Reklama Emek Verenler- TREV. Vedat Ar. https://www.reklamaemekverenler.com/2009/01/vedat-ar.html. Erişim 30.03.2023

T.C. İstanbul Valiliği (2019). "Gravür Sanatçısı Cemal Akyıldız: "Gravür Tarzı Resimler Belge Niteliğindedir" http://www.istanbul.gov.tr/gravur-tarzi-resimler-belge-niteligindedir. Erişim 04.03.2023

TDK. "Babıali" https://sozluk.gov.tr/ Erişim 04.03.2023

TV 100. İşim Ekmeğim 31. Bölüm "Gravür Sanatçısı-Cemal Akyıldız". (25 Haziran 2019). https://www.youtube.com/watch?v=91qz40nNq_8. Erişim 04.04.2023

Görsel Kaynaklar

Resim 1. Sol resim: GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019). Sağ resim: https://tr.wikipedia.org/wiki/Dosya:Barbaros_Hayrettin_Pa%C5%9Fa_1951.jpeg
Resim 2. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 11.03.2023
Resim 3. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 08.02.2023
Resim 4. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 08.02.2023
Resim 5. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 08.02.2023
Resim 6. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 17.03.2023
Resim 7. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 17.03.2023
Resim 8. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 17.03.2023
Resim 9. Nadir Kitap. https://www.nadirkitap.com/dunya-gazetesi-8-temmuz-1969-turan-feyzioglu-nun-kizi-dogum-yaparken-oldu-efemera26627428.html. Erişim 02.04.2023
Resim 10. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 12.04.2023
Resim 11. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 12.04.2023
Resim 12. Gravür sanatçısı: Karnelerdeki Atatürk, alamet-i farikamdır. https://www.cumhuriyet.com.tr/galeri/gravur-sanatcisi-karnelerdeki-ataturk-alamet-i-farikamdir-628439
Resim 13. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 15.03.2023
Resim 14. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 10.02.2023
Resim 15. Vefat ve Başsağlığı. https://www.istanbul.edu.tr/tr/duyuru/vefat-ve-bassagligi. Erişim 17.03.2023
Resim 16. GMK Sohbetler 06: Cemal Akyıldız, Yapı Kredi Kültür Sanat Loca, Moderatör: Ferhat Meşhur. (21 Aralık 2019) Erişim 12.04.2023

ONE OF THE LAST REPRESENTATIVES OF BAB-I ÂLI ILLUSTRATORS: CEMAL AKYILDIZ

Açelya Betül Gönüllü

ABSTRACT

Born in Trabzon in 1932, Cemal Akyıldız started to work in Babıali, the heart of the press and media world, in 1950. Producing numerous works as an illustrator and calligrapher, Akyıldız has had a rich artistic life, ranging from being a Babıali illustrator to a Presidential Artist. Akyıldız is known as the painter of important architectural structures of Turkish history and Atatürk portraits in Anatolia, the Balkans and Central Asia. His most visible work, which he calls his trademark, is the portrait of Atatürk, which was used in primary school report cards for many years. Unfortunately, there is no information about Akyıldız, who has left many valuable works on Turkish culture and art by doing such important works, in the scientific literature. For this reason, the limitation of this research is that the literature review has to be made from video recordings, newspapers and news websites. With the understanding that "the word flies, the writing remains", the purpose of this study is not only to examine Akyıldız's artistic life and to ensure that it is included in the scientific literature; it is also a debt of loyalty to the last Babıali illustrator of our graphic design history, who passed away quietly with the COVID-19 Pandemic.

Keywords: Atatürk portrait, Babıali illustrator, Cemal Akyıldız, engraving, illustration, architectural illustration